

Kable bidezko Telebista eta euskara

*

I. ZABALET A / C. PEÑAFIEL /
N. XAMARDO / T. AGIRREAZALDEGI

*

Helburuak

Kable bidezko Telebista aurki izango da errealitate Hego Euskal Herrian (Nafarroa eta Euskal Autonomi Elkargoa)¹. Litekeena da, hurrengo bizpahiru urteetan euskal kable-sarea telebista- eta telekomunikazio-zerbitzuak eskaintzeko moduan egotea. Garrantzi handiko gertakari hau dela-eta, euskal hizkuntz komunitateak ondorengo egitekoak dituela uste dugu:

- Kable eta telekomunikazioaren sektorea arduraz aztertu, Euskal Herrian, Espainian eta nazioartean².
- Kablearen bidez kanalen eta euskarazko programen eskaintza gehitu eta hobetzea lortzeko estrategia egokiak prestatu.

Artikulu honek, bigarren helburuaren inguruan, ideia- eta estrategia-multzo bat eskaini nahi du³, kable bidezko telebistak duen euskarazko eskaintza gehitu eta hobetzeko alegia. Horretarako, aditu euskaldunak, espainiarak, katalanak eta estatubatuarak elkarriketatu ditugu, beren ideiak eta esperientziak erakuts ditzaten. Bide batez, Estatu Batuetan dagoen sarbide publikoko telebista aztertu dugu —eta Kanadako, partzialki—, telebista-modu ho-

1 Iñaki Zabaleta, Carmen Peñafiel, Nicolás Xamardo eta Teresa Agirreazaldegi EHUko Kazetaritza Saileko ikerketa-

ri garrantzi handikoa izan baitaiteke komunitate euskaldunarentzat.

1998an egindako lehiaketen ondoren, EAEn, *Euskaltel* telekomunikazio-kudeatzaile orokorra⁴ izan da kable-kudeatzaile izateko lizentzia lortu duena; Nafarroan, *Retena* (Nafarroako telekomunikazio-sarea) izan da lehiaketa irabazi duena. Edozein modutan, ezin ahantz dezakegu *Telefónica Media*-k —Telefónica Espagnolaren saila, besteren artean kablea kudeatzen duena— erabil dezakeela gobernu espainiarrak lehen kudeatzailea izateko legez eman dion baimena eta, horretarako Nafarroan zein Euskal Autonomi Elkargoan sor litzakeen elkarteen bidez, baduela kable bidezko zerbitzuak eskaintzerik. Hori gertatuz gero, euskal herrialde bakoitzean bina kable-kudeatzaile egongo lirateke: alde batetik, Telefónicak sortutako elkarreak eta, bestetik, Retena eta Euskaltel.

Nabarmen geratzen dena da, euskal hizkuntz komunitateak, edozein delarik kable bidezko kudeatzaileen azken errealitatea, protagonista eta agente izan beharra daukala prozesu honetan. Euskararen Gizarte Erakundearen Elkarrekin, euskal hizkuntz komunitatearen gizarte-ahotsa direnez, Kontseiluaren inguruan koordinaturik, telekomunikazio-saileko estrategia propioa diseinatu beharra daukate. Artikulu honek lagungarri izan nahi du eginbide horretan.

«Tokikotasuna» zer den

Paradoxiko eman lezake, *herricka globala* deitutako konstrukto sinboliko-imaginarioaren konfiguratzaile eta hedatzaile nagusiak berak izatea —hau da, komunikazio-teknologia berrien sustatzaileak— «tokikotasuna» deitzen dutenak, eurentzat daukan interes handiaz mintzatzen direnak. Azter dezagun tokiaren erreferente hau.

Gure iritziz, badaude, egon, maila batzuk, baita erabiltzeko zein abusatzeko arrazoi batzuk, funtsean espaziala den kontzeptu honen inguruan. Kablearen eta, oro har, telekomunikazioaren agente askoren arabera, *tokikotasuna* delakoa kontzeptu ustez aseptiko gisa azaltzen da, lekua-

ren sinonimo, espazio lekutuaren diferente indiferentzia-
tuaren sinonimo, bestelako konnotaziorik gabeko espazio
geografikoari dagokionaren sinonimo.

«Tokikotasuna» definitzeko, bi elementu bereizi be-
har dira:

- Definitzen duenaren ikuspuntua.
- «Tokikotasuna» definitzeko irizpidea.

Lehen kasuan, mintzakidea izaera estataleko kable-ku-
deatzaile aniztuna bada (Telefónica, Cable Europa, Ende-
sa), hark «tokikotasun» hitzaz ulertzen duena, bere alor
propioaren zabalerarekin bat etor daiteke eta, horrela,
Euskadi osoa, bi milioitik gora bizilagun izan arren, «toki-
koa» izan daiteke. Alabaina, Cadiz hiriko kable-kudeatzai-
learentzat, adibidez, udalerria bera da tokikoa.

Aldi berean, tarteko posizioa hartuta, Euskadiko Eus-
kaltelentzat, «tokikoa» ondo asko izan daiteke herrialde
bakoitza (Bizkaia, Araba, Gipuzkoa).

Bigarren kasuari bagagozkio, tokikoa definitzeko iriz-
pidea sistemaren atalek elkarrekin duten erlazioari dago-
kio. Adibidez, goranzko sailkapen espaziala, lineala, eta
sintomatikoki «errutinarioa» ondorengo hau izan daiteke:
udalerrri/hiri, eskualde, herrialde, erregio edo autonomi el-
kartea, eta nazio-estatua. Aldez aurreko sailkapen honek
menpekotasun-irizpidean du oinarri, zeinaren arabera,
atal bakoitza goiko beste baten barnean hartuta dagoen
eta haren menpekota den, nazio-estatua deitutako elemen-
tu konformatzaileraino iritsi arte.

Baina bestelako sailkapen-logikari jarraituz gero, non
irizpidea korrespondentzia/simetria/baliokidetza den, atal
bakoitzak kidezko balioa du, eta elkarren arteko erlazioa
ez da menpekotasunezkoa. Honen arabera, tokikoa ez da,
halaberharrez, espaziala, komunitarioa baizik, harreman-
irizpide sozialean oinarriturikoa, alegia, non (eta hemen
dago koxka), hiria edo/eta eskualdeaz gain, «tokikoa» hiz-
kuntz komunitatea ere izan daitekeen, edo kultur gu-
txiengoa, nazionalitatea, etab.

Naziotasunaren indarrak (bereziki, euskaldun, kata-
lan, galiziarren kasuan), eragina du, «tokikoa», oro har,
berrindartu eta interesa pizteko unean.

Estatuaren konfigurazioa eta beronen errealitate anizkuna eta honek sortarazten dituen ideia kontrajarriak ezagututa, oso litekeena da arras desberdina izatea kudeatzaile espainiarrek eta nazionalitate historikoek «tokikoari» buruz izan dezaketen ideia. Hau da, ikuspegi estataletik begiruta, «tokikoa» metonimia moduko bat izan liteke, zeinaren bidez estatuak (alde neutroa osotasuna bailitzan) propiotasunaren metaforaren indarra desagiten saiatzen den.

«Tokikotasuna» estatu espainiarreko kable bidezko telebistan

Kablearen Legeak barrutian dauden tokiko telebistetan ere transmititzera behartzen du: «Udalerrri bakoitzean, tokiko telebista-hedapenerako zerbitzu-sarera konektaturik dauden harpidedun guztiei banatu, titularrak horrela eskatzen badute» (ikus 11. art., 42/1995 Legea).

Telefónica Cable konpainiak, oraindik gaur egun, Espainia eta estatu espainiarraren interesak sinbolizatu eta ordezkatzeko ditu; baina, aldi berean, kable bidezko Telebistan gailendu nahi badu, irudi berria sortzeko beharrendago, hots, tokian tokiko komunitate, jende eta hauen beharrezanetatik hurbilago egongo dena. Hori dela-eta, konpainia hau interes nabarmena erakusten ari da tokikotasunaz.

Izan ere, Telefónica Cable —bere programazio-gerente García Orbea jaunaren esanen arabera— tokiko telebistak onartzeko prest dago, bereziki, komunitatearen informazio- eta formakuntza-zerbitzua ematen dutenak. Teleenplegua, tokiko informazioa, etab., hiritarrarengandik hurbil daude eta Telefónican nahiago dute zerbitzu horri *zerbitzu publikoa* deitu ordez *zerbitzu komunitarioa* deitzea, kontzeptu hura devaluatu egin baitu telebista publikoen eta pribatuen jardunak (García Orbea 1998). Era berean, tokiko eta edozein motatako aktoreenganako sentiberatasun berezia izango duela aitortzen du: tokiko entitate, medio eta telebista, baita bestelako erakundeekiko ere, adibidez, GKE (Gobernuz Kanpoko Erakundeak), tokiko eta hiriko elkarte, unibertsitate, eta abarrekiko. Hauen

guztien proposamen, ideia, zerbitzu eta daukaten kable bidezko telebistan eskainitako edukiak hobetzeko ekarpenak entzuteko prest eta gogotsu daude.

Telefónica Cableren joera eta prestutasun hau, unea iritsirik, garrantzi handikoa izan daiteke Hego Euskal Herrian kable bidezko Telebistarentzat eta haren edukien definiziorako; horrela eginik, dexente hurbil edukiko luke eredu estatubatuarra.

Une hauetan, antza denez, tokiko sozioekin harreman posibleak definitzen ari dira, tokian tokiko mezubideekin adibidez, hauek tokiko sozio bihurtzeko. Aldi berean, tokiko kable bidezko telebista-kanal bat prestatzen ari dira, kudeatuko dituen estatu espainiarreko barrutietan. Hari honi jarraituz, Telefónica *Correo* taldearekin hitz egiten ari da, bailarako egunkarien arteko komunikazio-talderik indartsuenarekin, hain justu.

Bestalde, *Espacable*-n biltzen diren kable-kudeatzaile txikiek diotenez, eurak dira, tokian tokiko gaiez —kultura, folklore, hizkuntza, etab.— interesik handiena eduki dezaketenak, oso lotuta baitaude udalerriarekin (Angelina 1998).

Azkenik, Luis Campos Cable Antena-ko zuzendari orokorrak⁵ dioenez, produktu propioa edukitzea da garrantzitsuen, lurrari eta herritarrei atxikia eta, hiritarrak izan zein nekazaritza girokoak izan, hauekin lotua. Hauex da hobekien funtzionatzen duen produktua. Arazo nagusia tokiko produktu bat errentagarri izatea lortzea da, esportagarria izatea (Campos 1998).

«Tokikotasuna» Euskal Autonomi Erkidegoko kable bidezko telebistan

Telefónica Cablek, Euskadiri dagokionez, aurreko atalean esandakoa berretsi du, hau da, sentiberatasun handia izango duela tokian tokiko aktoreekiko (tokiko entitate, medio eta telebistak, baita bestelako talde, GKE, tokiko eta hiritarren arteko elkarte, unibertsitateak, etab.) eta prest dagoela daukan kable bidezko telebistaren zerbitzua eta eskainitako edukiak hobetzeko proposamen, ideia eta

ekarpenak entzuteko. Aldi berean, bere oinarrizko eskaintzan sartuko dituzte komunitatearekiko informazio- eta formakuntza-zerbitzua ematen dituzten tokiko telebistak (García Orbea 1998).

Beste aldetik, badirudi Euskaltelek ez duela, hasieran behintzat, tokiko telebistak bere sarean hartzeko asmorik (Allende 1998), Kablearen Legeak bere 11. artikuluan horrela ikusi arren. Nahi duena da, kable bidezko telebista gaur egun dagoenarekin konpetigarria izatea, hots, audientzia du helburu, hau nola ase eta programa-eskaintza nola bereizi.

Baina, Euskal Irrati Telebista publikoa (EITB) Euskaltel-en sozio denez, bera izango da «tokian tokiko» edukia eskainiko dituen, transmititzen dituen kanal publikoen bidez.

Euskararen azterketa prospektiboa kable bidezko Telebistan

Kable bidezko Telebista tresna garrantzitsua izan daiteke hizkuntz komunitate euskaldunarentzat. Horrela tokiko bi telebista mota bereizi behar ditugu: lurgaineko uhinak dituen kanal gisakoa eta kable bidez transmititzen duena.

Gure ustez, erabat oinarrizkoa da, Estatu Batuetan egiten duten bezala, «telebista publikoa» delakoaren kontzeptua aberastea eta gaurkotzea, gizarte aurreratuaren elementutzat hartuz. Honela eginez, telebista publikoa, batez ere, bi eratakoa izan daiteke:

- Telebista publiko instituzionala (gobernu/erakunde publikoena): zati handian gobernuak berak (estatala TVE-ren kasuan, autonomikoa ETBrean) finantzatu eta kontrolatua, programazio estandarra duena. Horren transmisioa lurgaineko uhinez egiten da eta, egongo denean, kablez.

- Telebista publiko komunitarioa (sarbide publikoko kanalak): kable bidezko Telebista barruan garatua; sarbide publikoko kanalek osatu eta kable-kudeatzaileak dohainik banatua; kable-kudeatzaileak berak finantzatua; komuni-

tateko gizarte-erakundeek horretarako propio sortutako erakunde batek⁶ kudeatua: komunitateko ahots guztientzako irekia, edukien kontrolik gabekoa, printzipio honen jabea: «lehenik iritsia, lehenik zerbitzatua»; harpide diren etxeetara kable bidez emana.

Eduki propioen garrantzia

Beste alde batetik, eduki propioen ekoizpena dela-eta, eta edukiak inoiz ere neutroak ez direla kontuan hartuz, badago arazo nagusi bat:

- Nork planifikatzen dituen edukiak.
- Zer mezu ematen den edukien bidez.

Hartara, bereizi beharra dago norberaren ekoizpena, komunitate bakoitzaren berezko hizkuntzan egina (katalana, euskara, gaztelania) edo eta hizkuntza horretara kopiatu edo itzulia dena.

Ikertzaile kataluniar batzuek beren iritzia eman dute gai honi buruz. J.F. Fondevilak dioenez, *Media Park* ekoizpen-etxea da katalanez produktu propio eta konpetigarriak egin eta Telebistako agente guztiei banatzeko sortu den tresna —zeinean, hizkuntzaren bidez munduarekiko ikuspen katalana emango den— (Fondevila i Gascón 1998).

Herri handiek, dio I. Tubellak, oso zehatz planifikatu dute beren mezua (Tubella 1998). Beren maila sinbolikoa sortu eta bideratu dute. Kataluniako Irrati-hedakuntzarako Korporazioak (CCRTV) lehentasunezko helburutzat du Kataluniako hizkuntz eta nazio-normalkuntza. Lehenengo aurrera doa; bigarrena, ez, aditu horren aburuz. Katalanezko edukiei buruz dioenez, ia ez dago ezer berririk, CCRTVn erregosketa hutsak diren paketeak egiten dituzte eta dagoen berritasun bakarra meteorologikoa da (meteorologia 24 orduz katalanez).

Euskarazko Telebista gehitzeko zenbait arazo eta ekarpen

Iñigo Erguinen aburuz, hizkuntza gutxituek duten oztopo nagusia jendearen aztura da: audientzia behar da

eta jendeak (gutxiengoak) prest egon behar du nahi dituen produktuak ordaintzeko (Erguin 1988).

Aditu honek uste duenez, jendeak euskarazko telebistarekiko duen aztura aldatuz joango da belaunaldiz belaunaldi. Aldi berean, hizkuntz normalizaziorako plangintzetan erabiltzen den diru asko galdu egiten dela dio, jendeak ez duelako hizkuntza erabiltzeko borondaterik. Eta amaitzen du esanez, euskararen presentzia Telebistan hiru il-dotan finkatu beharko litzatekeela:

- Jadanik badauden produktu onak bikoiztuz (dokumentalak, adibidez).
- Tokiko euskarazko kanalak sortuz, udalerrri bakoitzaren hizkuntz osaketaren arabera (Zarautz, adibidez).
- Produktu erakargarriak antolatuz (ikusteagatikoko ordainketa).

Gai honi berberoni buruz, ETBko programazio-zuzendari Peio Sarasolaren ustetan, bidezkoa da, gizarte eta hizkuntzaren ikuspegiz begiratuta, Euskadin telebista-kanal berriak edukitzea, eskaintza anitzeko gizarterantz bai-koaz. Eskaintza anitz honek telebista-kanal asko sartuko ditu gaztelaniaz, oso segmentatutako biztanlego-alorren-tzat. Era berean, nazioarteko eskaintza erakargarria ekarriko du (Sarasola 1998).

Sarasolak dioenez, euskarak, Euskadin eta Nafarroan hizkuntza ofiziala den aldetik, trataera berria behar du telebistan, ETB1ean duen presentzia ez baita nahikoa eskaintza anitzeko eta gaikako kanale-sisteman. Panorama berriak euskarazko telebista-eskaintza berriak edukitzera behartzen du, hain zuzen, minimoetan baino ez bada ere, beste hizkuntzetan dagoen eskaintza anitza orekatzeko, non gaztelaniaren presentzia itogarria izango den.

Sarasolaren ustetan, gaikako telebistan euskarazko presentzia nabarmenagoa bermatzeko neurri determinatzaileak Euskadi eta Nafarroako gobernuek kableari buruzko legiazioa garatzea eskatzen du, zeinaren arabera telebista-programazioan euskarazko kuota minimoa finkatu litzatekeen, kudeatzaile eta banatzaile guztiak (satelite eta kable) horretara behartuz. Neurri hauek, ordea, oso aplikazio zailekoak dira, bai legeria mailan bai maila eko-

nomiko-industrialean. Beraz, Sarasolaren ustez, euskarazko kanalen presentzia beste zenbait parametrotan jokatu-ko da, tokiko merkatuetan eskari erreala areagotzeko neurri eragileekin lotuago.

Zentzu honetan, Kataluniako adibideari hurbilduz, Katalanaren Hizkuntz Normalkuntzarako Legeak eta *Llei de regulació de la programació audiovisual distribuïda per cable* (1996-02-17 eta 1996-06-27) direlakoek agintzen dute, gutxienez, edukien % 25 katalanez izanen dela.

Telebista-kuota hauei buruz, ostera, iritzi ezberdin asko dago. Batzuen ustez, beharrezkoa den bitartean, beste batzuen ustez, ez. Oso eztabaidatuak izan arren, J.F. Fondevilak (1998) dio, kuotak eta laguntza-ildoak ez direla irtenbide bakarrak. Berak nahiago ditu zeharkako laguntzak zuzenak baino: kudeatzaileak, adibidez, 30-40 kanal-kopurutik, gutxienez 5-10 berezko hizkuntzan egin ditzala katea autonomiko eta tokikoetarako. Cerezok (1998) dio, berriz, kuota-sistemak ez duela funtzionatzen, amarruak erabili ahal direlako. Aldi berean, I. Tubellak dioenaren arabera, kuoten premiak esan ahal du, kontsumitzaileen borondateak huts egiten duela. E. Figuerolak, bere aldetik, hizkuntza gutxituko (katalana eta euskara) produktuen eskaria areagotu egin behar dela dio (Figuerola i Perez 1998)⁷.

Katalanaren eta euskararen gorakada Telebistan, maila ekonomikoan baino gehiago —subentzioetan edota kuotetan, alegia— jendearen erabilpen- eta eskaintza-borondatean dago. «Jendeak eskatzen ez badu eta inposatu behar baldin badugu, gureak egin du», amaitzen du I. Tubellak.

Luis Alberto Aranberri ETBko zuzendari ohi eta, gaur egun, Eusko Jaurlaritzako prentsa-kabinetearen ardura-dun denak, euskarazko kable bidezko telebista euskaldunen hizkuntz boluntarismoaren esku dagoela adierazi du eta, enpresa-ikuspegitik begiratuta, kontsumo-neurritan balioztatuko dela, zenbakien arabera alegia, gutxienez epe laburrera (Aranberri 1998).

Ondorioz, euskarazko telebista-kanal berriak sortzeaz egin daitekeen gogoetak ondoko puntu hauei begiratzea

eskatzen du, hots, hizkuntz normalkuntzari (premia), herriarren eskariari (eskari objektiboa, zenbakigarria) eta finantzamenduari.

ETBren euskarazko eskaintzaren gehitzea

Carmelo Garitaonandia UPV/EHuko Komunikazioaren Historiako katedradunaren ustez, Euskadin, hizkuntza gutxiagotuen ekoizpenaren motorea ETB1 izango da aurrerantzean ere, nahiz eta ETBk, haren iritziz, ahalegin berezia egingo duen euskara-eskaintza kable bidezko paketeen osatzeko. Garitaonandiaren aburuz, ETBk eta Euskaltelek euskarazko kanalak sor ditzakete, dokumentalak, komediak, pelikulak, kirolak, gastronomia-saioak etab. emateko. Aurreko adituek bezala, etorkizuna Autonomi Erkidegoaren bizitasunari dagokiola dio eta hemen, Euskadin, indar handia dugula hedapen anitzeko kanalak sortzeko, nahiz eta bera ere ikaragarri baikor ez den, lor daitekeen errentagarritasunaren araberakoa izango baita dena (Garitaonandia 1998).

Kableaz berriro mintzatuz, Peio Sarasolak dio hurrengo sei-zortzi urteetarako, etxebizitzetatik % 80 kableatuta egongo direla aurreikus daitekeela Euskadin, zeinetatik % 25 harpideturik egongo den. Oro har, 100.000 etxebizitza. Eszenatoki honek euskarazko telebistak merkatu-errekurtsoak kalkulatzeko izango duen kobertura errealeko muga-arazo bat adierazten du. Beraz, 2005. urterako harpidedun-kopuru hori baldin badugu, zeinen kuotatik 1.000 pzta. (gaurkoak) eskura daitezkeen ekoizpen propioko zein ez-propioko programaziorako (30 kanal), hortik lortuko den diru-sarrera ez da nahikoa izango euskarazko telebistakanalen gastuak finantzatzeko (Sarasola 1998).

Euskal Telebistak, ekoizpen- eta hedapen-enpresa den aldetik, badu ahalik eta kostu txikienez proiektu berriei ekiteko *know how* eta liburutegia. Gainera, ekoizpen-etxe pribatuekin elkarlanean, telebista-kanalak sor ditzake kosturik txikienean. Baina, tokiko kableari harpidetutakoen kuoten bidez kanal-kopuru oso eskasa finantzatu ahal da, hau da, eskaintza anitzeko mapan euskarazko presentzia

nabarmena bermatzeko ez-nahikoa. Horrek adierazten du, kanal hauen finantzaketak bide posible guztiak arakatu behar dituela:

- Harpidedunen kuotak.
- Kable-kudeatzailearen elkarlana proiektuan —gizarte-zerbitzurako irizpideen arabera eta hurbiltasun-faktorea hobetuko duen inbertsioa hartuz—.

- Finantziazio publikoa.

ETBko programazio-zuzendari Peio Sarasolaren argudioen arabera, finantzaketa publikoak kontratu-programa eskemaren arabera izan behar du, gaur dagoenaz gain. Argi dago proiektu hau ezin dela bete ETBren egungo aurrekontu arruntetik dirua hartuz, indikatzaile guztien arabera, azken urteotako aurrekontu-izozketak finantza-krisian kokatu baitu enpresa hau. Egoera hau, ostera, ezin da hurrengo urteetara luzatu ETB1 eta ETB2-ren kalitatea eta konpetigarritasuna ukitu gabe, eta jakina da, epe ertaineko etorkizunean, bederen, euskal telebista publikoaren oinarritzko zutoinak izaten jarraituko dute bi kate hauek (Sarasola 1998).

Kable bidezko Telebistan euskarak duen gorakadari buruzko ekarpen batzuk

Luis Camposen iritziz, euskarazko kanalek balio erantsia dute; Euskal Herrian, euskarazko kanalentzako ekoizpenak prestatzeko, Kataluniako Media Park bezalako ekoizpen-etxe bat sortu beharko litzateke; ETBk aurrea hartu eta plataforma digitalentzako ere bikoizten hasi beharko luke (satelite, kable, lurgainekoa), bikoizketaren kostuak gutxitzeko (Campos 1998).

Uste du, baita ere, kirol-kanalak sortu ahal direla euskaraz, futbola eskaintzekoak batez ere, ikusteagatiko ordainketaz, hurbiltasunak duen interesa aprobetxatuz; gai-kako kanalak euskarazko irakaskuntzarako, kirol eta aisialdirako (mendi-irteerak, ibilbide eta paseoa, etab.); telebista generalistak ezinezkoak dituen lekuak eta eduki bereziak bilatuz. Tokikoak eta bestelakoak euskaraz irekitzeko, Euskaltelen egoera aprobetxatu beharra dagoela uste du

Luis Camposek —konpainia hori Euskadiko telekomunikazio-kudeatzaile orokorra izango baita etorkizunean—.

Kirolari dagokionean, eta bereziki futbola eskaintzeko, audio-kanalak sor daitezke euskaraz, zenbait kasutan *pay per view* sisteman (ikusteagatiko ordainketaz) egiten den bezala. Askotan, kirol-emankizunetako kazetaritzan, ez da nahikoa norberaren hizkuntza erabiltzea (euskara, etab.), baizik eta komentarioen edukia ere kirol-talde hurbilaren aldekoa izatea.

Idea berdintsuak eman ditu J.F. Fondevilak, alegia, kanal parlamentarioak, hezkuntzazkoak, tokikoak, etab. sortu behar direla hizkuntza propioan (Fondevila i Gascón 1998).

Azkenik, Kataluniako Irrati-telebista Korporazioak (CCRTV), Telebistaren % 25 katalanez egiteaz gain, zuzenean hartuko du parte gaikako telebistan eta ikusteagatiko ordaindutakoetan; bestalde, Bide Digitalean presente egongo da, baita Kanal Satelitearekin elkarlanean arituko ere, katalanezko produktuak egiteko (Tubella 1998).

Sarbide publikoko kanalak, aukera berria

Komunitate euskaldunarentzat, gaztelania/ingeleseko kanalen gorakada nabarmenaren aurrean, eta ETBk eskain diezazkiokkeen kanal publiko instituzionalez gain, «*sarbide publikoko kanalen bidezko telebista publiko komunitarioa*» delako formula oso garrantzitsua izan daiteke. Honek, komunitate euskaldunak sarbide publikoko beste kanal batzuk, euskaraz, sor litzake.

Era horretara, garrantzitsua da sarrera publikoko telebista kanalen inguruan Estatu Batuetako eta Kanadako esperientzia ezagutzea. Telebista-modu honen kopurua eta aspaldidanik hiri estatubatuar askotxotan duen existentzia adierazgarria ikusiz—kontuan hartu merkataritza-sistema bizi-bizia dela herrialde hartan eta esperientzia hauek bide zaila dutela—, telebista-sistema honek duen potentzialtasunaz jabetu gaitezke, tokian tokiko komunitateari eta beronen gizarte-erakundeei atxikia baita oso.

Era sinplean deskribatuz (Riddle 1997), sarbide publiko telebistaren prozesua —edo telebista komunitarioa edo, gauza bera esateko, komunitatearena— honelakoxea da orain arte —1997-1998—: kable-kudeatzaileak, bere negozioa egiteko —hau da, telebista-seinaleak etxebizitza kableatu eta harpidetuetara eramateko—, lurzoru publikoan instalatu behar du kablea eta, horretarako, frankizia bat eskuratu beharra dauka. Frankiziaren truke —orain arte, 1997-1998, monopolio-erregimenean—, hiriek diru-sarrea gordinen portzentaia bat eta sistemaren zenbait kanalen kontrola eskatzen dizkiote kudeatzaileari. Sarbideko kanal hauek hiru motatakoak izan ohi dira:

- Hezkuntzazkoak, hezkuntzarako erakunde batzuk erabiliak (unibertsitateak, etab.).
- Gubernamentalak edo udalerrriarenak, berezko erakunde baten bidez udaletxeek erabiliak, hiritarrentzako erabilgarri diren eta eskura dauden zerbitzu ofizialen berri emateko eta egiten dituen bilera ez-politikoetara buruz zein udalbatzei buruz informazioa emateko, adibidez.
- Publikoak, hots, jendearen, komunitatearen esku hartze librerako erreserbatuak eta kontrol editorialik gabek.

Komunitatearen Komunikabide-Zentroa izeneko erakundea —*Community Media Center* ingelesez—, nondik sarbide publikoko kanalak kudeatzen diren, zuzendari-kontseilu batek gobernatzen du. Kontseilu hau komunitatean bizi eta lan egiten duten gizarte-erakundeen ordezkarietara osaturik dago, eta hauek ez dute programazioaren edukietan parte hartzen. Programa bat transmititzeko erabiltzen den ordu-tartea doakoa da ekoizlearentzat.

Telebista-programa bat egin nahi duen bakoitzari, beharrezkoa duen ekipamendu teknikoa ematen dio Komunitatearen Komunikabide-Zentroak—kamara, bideoa, estudioa, etab.—. Ekipamendu hau desberdina da komunitate batetik bestera edota, kasurik txarrean, zentro hauek akordioak egiten dituzte tokian tokiko ekoizpen-enpreekin, hauen ekipoak ekoizleei aloka diezazkieten tarifa berezi eta askoz ere merkeagoak jarrita. Komunitatearen Komunikabide-Zentroak, zuzenean edo berak kudea-

tuz, video- eta telebista-ekoizpenerako formakuntza-ikastaroak eskaintzen dizkio programa bat egin nahi duen orori. Ikastaro hauek, erabat praktikoak, derrigorrezkoak dira, eta ekoizle zein teknikari guztiek zertifikaturik egon behar dute.

Bereizi beharra dago *sarbide publikoko kable bidezko telebistaren* eta *sarbide publikoko lurgaineko uhinen bidezko telebistaren* artean. Herri-mugimenduek azken hauen alde egindako ahaleginek Estatu Batuetako gobernuaren eta industriaren horma gaindiezinarekin egin zuten topo, espektro erradioelektrikoaren eskasia argudiatuz, beste argudio batzuen artean.

Kanadan, *Challenge for Chance* delako esperientziak —1966an gobernuak hiritarrik behartsuenekin komunikatzeko era guztietako politika sozialak aplikatzeko hasi zuen esperientziak—, gerora mundu osoan sortu ziren sarbide publikoko kanalei buruzko oinarri filosofiko eta esperimentalak ezarri zituen. Oinarri filosofiko hauen arabera, komunitatea eta bertako kideak eurak dira beren bizitza eta gorabeherei buruzko dokumentalak, filmak eta programak zuzendu/gauzatu behar dituztenak. Bi urte geroago, 1970ean, *Challenge for Chance* proiektuak telebista komunitarioko esperimentu bat bultzatu zuen Thunder Bay-n, Ontarion. Esperimentu hau lehen sarbide publikoko kanaltzat har daiteke (Engelman 1996, 239-231).

Estatu Batuetan, kablearen industriak, bere izaera us-tez sozialki erantzulea erakusteko asmoz, eta gizarteari telebista libreko ekarpena egin nahirik, esan ahal izan zuen, 1968-70 urtealdian, Estatu Batuetako sarbide publikoko lehen kanala abiatu eta finantzatu zuela. Hori Daly City-n (Virginia) gertatu zen. Baina kable bidezko telebista-modu komunitario honen finkapena New Yorketik etorri zen 1970ean, Manhattango bi kudeatzaileri frankiziak eman zitzaizkienean. Kudeatzaile hauek lau kanal eman zizkieten hiritarrei: sarbide publikoko bi eta beste bi udalerrienak. Urte berean, Alfred Sloan Fundazioak batzorde bat antolatu zuen kable bidezko telebistaren etorkizuna eta sarbide publikoko kanalekiko harremanak aztertzeko⁸. Haren txostena — *On the Cable: The Television of Abundan* -

ce—, 1971ko amaiera aldera agertu zen eta bertan, kablearen garapena bultzatzeaz gain, sarbide publikoko kanal komunitarioen garrantzia sutsuki defenditu zen, Estatu Batuetako bizitza kultural eta politikoaren eragile gisa eta Carnegie Batzordearen ezarritako telebista publiko federalaren alternatiba modura. Izan ere, azken hau orokorra goa eta estandarragoa baitzen (Sloan Commision on Cable Communications 1971).

1972an FCCk (Federal Communications Comission izeneko organo erregulatuzailea) kable bidezko telebistaren dekretu bat baietsi zuen azkenean, *Cable Television Report and Order*, zeinean Sloan txostenaren gomendio asko berresten ziren⁹. 80ko hamarkadan, Ronald Reagan kontserbadorearen urtealdian, oso handia izan zen deserregulazioa alde guztietan, eta horrelaxe gertatu zen 1984an, kable bidezko telebistari buruzko legean ere.

Laurogeiko hamarkadan zehar, telebista komunitarioa berpiztu egin da eta haren eragina dexente handia izan da. Laurogei eta hamarreko urtealdirako, sarbide publikoko ia 2.000 kanalen artean, tokiko izaera duten programazio originaleko 15.000 ordu transmititzen zituzten kablearen bidez, urte osoan lurgaineko uhinen bidezko hiru kateek batera ekoizten zutena baino gehiago (Blau 1992; Engelman 1996, 260an aipatua). Audientzian zuen eragina txikiagoa zen, ostera.

Gaur egun, sarbide publikoko telebistaren egoera heterogeneoa da Estatu Batuetan. New Yorken, adibidez, indar handia du, hiri horrek daukan bizitza sozial eta komunitarioari esker, bereziki. Beste hiri batzuetan, hiri-mugimendua kaskarragoa den lekuetan, emaitzak ere urriagoak dira, sarbide publikoko telebista-kanalei dagokienez. Eskura dauden daturik berrienak hartuz (Riddle 1997), *Alliance for Community Media* sarbide publikoko kanalen erakunde orokorrak kable bidezko 3.000 telebista-zentro ordezkatzan ditu, edo, beste modura esanez, Estatu Batuetan sarbide publikoko 4.800 kanal. 1,2 milioi bolondresak ekoizten dute milaka kanal hauek transmititzen duten programazioa eta, erregulariki, kablera harpidetutako 40 milioi etxetan ikusten da. Astero ekoizten den programa-

zio berria 20.000 ordukoa da, lurgaineko uhinen bidezko estazio guztien programazio berri osoa baino gehiago.

Estatu osoan zehar barreiaturik dauden *Komunitatearen Komunikabide-Zentroei* esker —*Community Media Centers*— herritarrek, horrela nahi izanez gero, badute ikusle pasibo izateari utzi eta telebistara sartzeko aukerarik. Anthony Riddle-k dioenez (1997, 2), milioi bat lagunek baino gehiagok ikasi dute komunitatearen eta honen onerako diren telebista-programak egiten. Telebista-ekoizpenaren fase guztiei dagozkie ikasketak.

Nazioarteko esperientzia hau oso garrantzitsua da, bai komunitate euskaldunarentzat baita Euskal Herriko kable-kudeatzaileentzat ere.

Telefónica Cablek uste du (García Orbea 1998), Euskadin eta Katalunian hizkuntza propioa erabiltzen duten sarbide publikoko kanalek erakunde autonomikoen subentziopekoak izan beharko luketela, hizkuntz normal-kuntzaren mesedetan. Hartara, euskarazko sarbide publikoko kanalak sortzeko partzuergoak egitearen aldekoa da —Gobernu Autonomo, enpresa eta beste erakunderen laguntza—; baina Euskaltelek ez du, oraingoz, gai hau planteatu. Francisco Javier Allenderen ustez, Eusko Jaurlaritzak argitaratutako Adjudikaziorako Oinarriek dagoeneko betebeharrak handiak ezartzen omen dizkio kudeatzaileari (Allende 1998).

Finantzaketa dela-eta, kable-kudeatzailearen diru-iturri nagusiaz gain, litekeena da aipatutako kanal horiek entitate eta enpresa publikoen babesaren lortzea eta, aldi berean, erakunde publikoen subentzioak jasotzea hizkuntz normal-kuntzarako laguntza gisa. Haien edukiak mota desberdinetakoak izan daitezke: komunitatearen informazio eta zerbitzuak, hiritarren eta euren gizarte-elkargoen ahotsa, hizkuntzaren irakaskuntza, etab. Sarbide publikoko kanal hauetan tokiko sorkuntza bultzatu beharko litzateke: antzerki-emanaldiak, kontzertuak, unibertsitateko ekimen eta ospakizunak, etab.

Elkarrizketatu ditugun aditu gehienek uste dute egin-garri direla sarbide publikoko kanal hauek, aldi berean, testimonialak irizten dieten arren, eta, erregulartasunez

emititzen mantentzeko konpromiso handikoak (Aranberri 1998). Uste dute, baita ere, eragin eskaseko kanalak dira, osagarri gisa ondo daudenak, baina ez hizkuntza gutxiagotu baten garapenerako estrategiaren ardatz modura, horrelako hizkuntzek produktu konpetigarri eta oihartzun sozial handikoak eskatzen baitituzte (Sarasola 1998). Bestalde, Euskadik aukeratu duen barruti bakarrean, udalerri mailan baino zailagoa omen da egiteko hori (Garitaoandia 1998).

Laburtuz, ondorengo hauek dira kable bidezko sarbide publikoko kanalen ezaugarri nagusiak (Grant Agreement 1990, Manhattan Neighborhood Network 1997, Riddle 1997, Riddle 1995):

- Sarbide publikoko kanalen garrantzia: sarbide publikoko kanalak garrantzi handiko tresnak dira euskal hizkuntz komunitatearen bizitza, garapen, formakuntza eta informaziorako. Komunitate euskalduneko kide eta elkarteek programak egin eta transmititu ditzakete. Horrela, gainera, kanpoko konpetentziaren aurrean, tokiko kable-kudeatzaileari babes emateaz gain, honek daukan programazioa potentziatzen du.

- Kanal eta programen babes eta finantzaketa: sarbide publikoko kanalen biziraupen eta independentzia bermatzeko, garrantzitsua da finantzaketa iturri desberdinetatik etortzea: kable-kudeatzaile (nagusia), babesle eta komunitatearen negozio, erakunde publikoetatik, eta abarretik. Programen babes/finantzaketa dela-eta, sarbide publikoko programen kostu erlatiboki baxuak kontuan izanik, merkataritza-etxe eta edozein motatako erakunderen babes bilatu eta aprobeixatu beharra daukate ekoizleek. Metodo honek iragarkiak ekiditen ditu eta epe labur bat baino ez du erabiltzen babeslea aipatzeko. Babesleek, trukean, balio erantsia jasotzen dute gizartean, bai beren negozioa bai irudia hobetzeko, zeren, benetan, eurek ez baitute soilik programa bat bultzatzen, baizik eta, horrez gain, komunitate osoaren proiektua ere bai, elkarte eta herritarrak barne.

- Emaitzen balantzea: gaur egun, telebista negozio ekonomikoa da beste ezeren gainetik, eta azken emaitza

ekonomikoek gidatzen dute dena; baina sarbide publikoko telebistak duen negozioa, batez ere komunitatea —gure kasuan, euskalduna— elkartzeko eta berarengandik euskarria irabazteko duen gaitasunaren arabera neurtu behar da. Komunitateko kideen laguntza jasotzeko, beharrezkoa da eurek bizi duten egoerari atxikiriko bitarteko egokiak eskaintzea.

- Zaindu gabeko komunitateetan, kable-sareak sortu: isolamendua eta merkataritza-interesen faltagatik, kable-sarerik ez duten/edo izango ez duten komunitateetan, Komunitatearen Komunikazio-Zentroaren bidez eta bertan zein tokian tokiko egitura batzuetan finantzaketa egokia lortuz gero, kable-sare bat sor dezake komunitateak berak, eta merkataritza-kable kudeatzaile bati alokatu.

ℵableari eta euskarari buruzko ondorioak

- «Tokikotasunaren» balio erantsia kable bidezko telebistan: kable-kudeatzaileak gainerako telekomunikazio-sistemen aldean erabiltzaileari ekarri ahal dion abantaila eta bereizketatik bat «tokikotasunean» datza, komunitarioa izatean, hau da, komunitatearen bizitzaren edukiak eskaintzean.

- Euskarazko kanalak oinarritzko pakete barruan: oso egoki ikusten da, dauden edo sor daitezkeen euskarazko kanal guztiak —edo ia guztiak— erabiltzaileari eskainiko zaion oinarritzko paketean egotea.

- Euskal Telebistaren eskaintza areagotua: ETBk, euskarazko kanal generalistaz gain —ETB1 kanalez gain, alegia—, gaikako zenbait kanal sor ditzake, kable bidezko telebista publiko instituzionalaren eskaintza aberasteko.

- Sarbide publikoko euskarazko kanalak sortu: beharrezkoa da, baita ere, euskaraz sarbide publikoko kanal batzuk sortzea, euskal hizkuntz komunitatea berari dago-kion garapenaren protagonista izan dadin. Kanal hauen finantzaketa iturri desberdinetatik etorriko da: lehenik eta behin kable-kudeatzaileetatik (Euskaltel eta, bere kasuan, Telefónica Media), eta gero komunitatearen negozio, en-

presa, erakunde publiko eta beste zenbait laguntzatatik. Komunitatearen Komunikabide-Zentroak kudeatuko litzuzke kanal hauek, eta zentro honen garapenean Euskararen Gizarte Erakundeen Kontseiluak, kable-kudeatzaileak eta erakunde publikoek esku hartu beharko lukete.

- Kable bidezko Telebistan euskara gehitzeko, beste estrategia batzuk: bikoizketa-politikaren efikazia handiagoa; programak ekoizteko sistema eta metodoen hobekuntza; erabiltzaileen interesa gehitzeko kanpainak; eta beste zenbait formula, adibidez, «speaker's corners», etab¹⁰. ¶

1. Zenbait udalerritan, Zarautzen adibidez, badago tokiko kable-sistemarik, salbuespen izan arren.
2. Ikerketa-talde hau kable eta telekomunikazioari buruzko ikerketa-proiektua egiten ari da. UPV-EHUK finantzatu du eta horren lehen atala «Kable bidezko telebista eta euskara: azterketa prospektiboa» izan da. Artikulu hau haren zati bat da.
3. Komunitate zientifikoak badu eskura, ikerketa-proiektu honen emaitza den oinarritzko lan-dokumentu bat (1998-07-15). Hor, ondorengo alde hauek landu dira: 1) telekomunikazioei buruzko legeria komunitarioa eta espainiarra; 2) kablearen egoera Espainian; 3) kablearen egoera Hego Euskal Herrian (EAE eta Nafarroa); 4) sarbide publikoko telebista Estatu Batuetan eta Kanadan.
4. Kudeatzaile honek Retevisión-en lizentzia/baimena du telefonian aritzeko, Estatu espainiarrean dagoen bigarren kudeatzailearen baimena, hain zuzen ere.
5. Elkarriketa egin zen unean.
6. EEBBetan «Community Media Center» deitzen da; guk, euskaraz, Komunitatearen Komunikabide-Zentroa deituko dugu.
7. Figuerolak uste du, Konpakto Digitalen (CDak) eskaintza oso urria dela katalanez, eta bide horretan aurreratu beharra dagoela. Bide batez, Kataluniako Sustapen Komertzialeko Partzuergoaren —Industri Sailari atxikitako ente autonomoa— inizatibaren berri eman du, zeinak web-orria sortu baitu katalanez, ingeles eta gaztelaniaz, Kataluniako enpresa esportatzaileen berri emateko.
8. Kablearen batzorde hau —*The Sloan Commission on Cable Communications*— Telebista Hezitzaileerako Carnegie Batzordearen parekoa izan zen, 1976an telebista publiko federalaren izaera finkatu zuena.
9. Ehun merkatu handien kable-kudeatzaile guztiek hiruna sarbideko kanal erreserbatu behar zituzten: hezkuntzazkoa bat, udalerrikoa beste bat eta hirugarrena, publikoa.
10. Gazteleratik euskarara Jesus Mari Zalakainek itzulia eta Jose Ramon Etxebarriak eta Iñaki Zabaletak orraztua.

Bibliografia

- Allende, Francisco Javier (1998): Euskaltel-eko idazkari nagusia. Teresa Agirreazaldegirekin egindako elkarrizketa. Zamudio (Bizkaia), 1998-02-24.
- Angelina, Javier (1998): ESPACABLE (Kable-sareetarako Espainiako Elkartearen lege-aholkularia). Iñaki Zabaletarekin egindako elkarrizketa. Madril, 1998-02-11.
- Aranberri, Luis Alberto (1998): Euskal Telebistako (ETB) zuzendari ohia eta Eusko Legebiltzarreko prentsa-burua. Carmen Peñafielekin egindako elkarrizketa. Bilbo, 1998-02-18.
- Blau, A. (1992): «The promise of public access». *The independent* 15, 3. zenb., 22-26.
- Campos, Luis (1998): Cable Antena-ko zuzendari orokorra. Iñaki Zabaletarekin egindako elkarrizketa. Madril, 1998-02-12.
- Cerezo, Julio (1998): Retevisión-eko kanpo-harremantarako zuzendaria. Iñaki Zabaletarekin egindako elkarrizketa. Madril, 1998-02-11.
- Engelman, Ralph (1996): *Public radio and television in America: A political history*. Londres: Sage.
- Erguin, Iñaki (1998): Cabledis-eko zuzendari orokorra. Teresa Agirreazaldegirekin egindako elkarrizketa. Zarautz (Gipuzkoa), 1998-02-19.
- Figuerola i Perez, Eduard (1998): Assesor de seguiment de polítiques i planificació del Departament d'Industria i Turisme de la Generalitat de Catalunya. Nicolás Xamardorekin egindako elkarrizketa. Bartzelona, 1998-02-18.
- García Orbea, Joaquín (1998): Telefónica Cable-ko programaziorako gerentea. Iñaki Zabaletari emandako elkarrizketa. Madril, 1998-02-10.
- Garitaonandia, Carmelo (1998): UPV-EHUko Kazetaritza-saileko Komunikazioaren historiako katedraduna eta kable bidezko telebistari buruzko ikertzailea. Carmen Peñafiel emandako elkarrizketa. Leioa (Bizkaia), 1998-02-6.
- Grant Agreement (1990): «Grant agreement between the Borough President of Manhattan, on behalf of and as trustee for the Community Access Organization for the Borough of Manhattan and Manhattan Cable Television Inc, and Paragon Cable Manhattan». New York.
- Manhattan Neighborhood Network (1997): «Franchise update: Preserving public access». *MNN News*, 3.
- Riddle, Anthony T. (1997): Manhattan Neighborhood Network (MNN)-ko zuzendari exekutiboa. Iñaki Zabaletarekin egindako elkarrizketa. New York, 1997-12-17.
- Riddle, Anthony T. (1995): «Revolutionary technical chances in the United States of America: Protecting democratic potentials». Third Media Conference of Hungarians Living Outside Hungary

delakoan aurkeztutako artikulua. Manreza Konferenciakozpönt Dobogoko (Hungaria), 1995-11-23.

Sarasola, Peio (1998): Euskal Telebistako (ETB) programazio-zuzendaria. Carmen Peñafielekin egindako elkarrizketa. Iurreta (Bizkaia), 1998-03-5.

Sloan Commision on Cable Communications (1971): *On the cable: The television of Abundance*. New York: McGraw-Hill.

Tubella, Inma (1998): Corporació Catalana de Radio i Televisió —CCRTV—. Nicolás Xamardori emandako elkarrizketa. Bartzelona, 1998-02-18.